

วิธีวิทยาการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษา: อดีต ปัจจุบัน อนาคต*

RESEARCH METHODOLOGY FOR BUDDHIST STUDIES: PAST PRESENT AND FUTURE

พระมหาไธ ธมฺเมธี (แซ่ฉั่ว)

Phramaha Hai Dhammamedhi (Saechua)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: thammamethee@gmail.Com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาภูมิหลังวิธีวิทยาการวิจัย 2) เพื่อศึกษาวิธีวิทยาการวิจัยที่พึงประสงค์ และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางวิธีวิทยาการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษาในสังคมปัจจุบัน การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร โดย 1) การวิเคราะห์เชิงพรรณนา 2) การตีความหมาย และ 3) การสังเคราะห์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท ผลการวิจัยพบว่า ภูมิหลังวิธีวิทยาการวิจัยในพุทธศาสนศึกษาเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาตามแบบจารีตประเพณีนิยมและตามแบบวิชาการ และในมหาวิทยาลัยเป็นการศึกษาเพื่อรับรองคุณวุฒิการศึกษา การสังเคราะห์วิธีวิทยาการวิจัยในพุทธศาสนศึกษาโดยมากจะใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีวิทยาการวิจัยที่พึงประสงค์ตามแนวคิดและทฤษฎีตะวันตกใช้ 3 วิธีวิทยาการวิจัยคือ การวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยผสมวิธี ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาใช้กระบวนการของอริยสัจ และแนวทางวิทยาการวิจัยในสังคมปัจจุบันมีพื้นฐานทางปรัชญาเหตุผลนิยม ปรากฏการณ์นิยม ประจักษ์นิยม และสัจนิยม โดยมีกระบวนการของอริยสัจเป็นกระบวนการวิจัย ดำเนินการวิจัยใน 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 กระบวนการค้นหาปัญหาเป็นการคิดหัวข้อการวิจัยโดยใช้หลักการอุปนัยในการกำหนดปัญหา (ทุกข์) และสืบสาวปัญหา (สมุทัย) แล้วสรุปเป็นอุปนัย และระยะที่ 2 กระบวนการแก้ปัญหาใช้หลักการนิรนัยจากระยะที่ 1 ออกมาเป็นสมมติฐาน (นิโรธ) แล้วไปเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการแสวงหาข้อพิสูจน์ ตรวจสอบและนำมาวิเคราะห์ (มรรค) และนำไปสู่การแก้ปัญหา และผู้วิจัยขอเสนอรูปแบบการวิจัยเชิงพุทธใหม่ ไว้ 3 รูปแบบ คือ รูปแบบการวิจัยเชิงจารีตนิยม รูปแบบการวิจัยเชิงประยุกต์ และรูปแบบการวิจัยเชิงบูรณาการ

คำสำคัญ: วิธีวิทยา, วิธีวิทยาการวิจัย, พุทธศาสนศึกษา, อดีต ปัจจุบัน อนาคต

* Received 10 February 2020; Revised 27 March 2020; Accepted 27 March 2020

Abstract

This dissertation entitled ‘Research Methodology for Buddhist Studies’ has three objectives: 1) to study the background of the research methodology, 2) to study the desirable research methodology, and 3) to propose the guidelines of research methodology for Buddhist Studies in the current society. This research employed the Qualitative Research where 1) the descriptive analysis, 2) the interpretation, and 3) the synthesis were done through the content analysis in order. The results of the study were found that: The background of the research methodology for Buddhist Studies was the study of Buddhism in the custom and the academic matter. In a university, the Buddhist Studies were emphasized on the study for certifying the educational qualification. Mostly, the synthesis of the research methodology for Buddhist Studies employed the qualitative research. The desirable research methodology in the western concept and theory used three kinds of research methodology: the Qualitative research, the Quantitative research, and the Mixed Method research. The Buddhist concept utilized the process and framework of Ariyasacca (noble truth). The guidelines of research methodology in the current society are somehow based on the philosophy of Rationalism, Phenomenology, Empiricism, and Realism where the processes of Ariyasacca are made through two periods of the research methodology: the first period used the process of finding the problem or finding the topic of the research in order to apply it in the introduction for defining the problem (Dukkha), investigating the problem (Samudaya) and summarizing. The second period used the process of solving the problem through the deduction from the first period as hypothesis (Nirodha), checking and analyzing (Maggā), and solving the problem. And the Researcher would like to introduce the new three research model: conservative research model, applied research model and integrated research model.

Keywords: Methodology, Research Methodology, Buddhist Studies, Past, Present And Future

บทนำ

มนุษย์ในฐานะปัจเจกชนได้เริ่มมีสำนึกในตัวเองหลังจากที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับโลกรอบตัว โดยเริ่มรวบรวมประวัติศาสตร์ทางความคิดในรูปแบบต่างกัน ซึ่งศาสนาทั้งหลายได้ให้

กฎเกณฑ์ต่าง ๆ สำหรับมนุษย์ และนิยามเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์ ส่วนการศึกษาด้านสังคมเริ่มจากกลุ่มนักคิดกรีกที่เต็มไปด้วยความสงสัย ที่มองว่า พฤติกรรมทางสังคมสร้างขึ้นโดยสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (จูเลียน ฮักซ์ลีย์ และคณะ, 2549) การแสวงหาความรู้ของมนุษย์ได้วิวัฒนาการด้วยวิธีการต่าง ๆ มาโดยลำดับ ทั้งนี้ก็เพื่อพัฒนาการดำรงชีวิตให้ดีขึ้น ทำให้มนุษย์สนใจศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพื่อให้ได้คำตอบที่สงสัย เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ประเภทหนึ่งที่มีลักษณะประเสริฐกว่าสัตว์ทั่วไป ตรงที่มนุษย์รู้จักกำหนดใช้ “ความคิดมีเหตุผลที่จะดำเนินการอธิบาย หรือแก้ปัญหาได้ด้วยเหตุผลและรู้จักผิดชอบชั่วดี” มนุษย์จึงกลายเป็นผู้มีความสามารถพัฒนาความเป็นอยู่จนเอาชนะธรรมชาติบางอย่างได้ (ณรงค์ โพธิ์พุกขานันท์, 2557) อารยธรรมของกรีกที่มีคุณค่าสองประการได้ให้ไว้แก่โลก คือนิสัยในการใช้สติปัญญาและความคิดเกี่ยวกับการใช้เหตุผลในเชิงตรรกศาสตร์ นับแต่ศตวรรษที่ 17 ได้มีการใช้เหตุผลแบบนามธรรมโดยนักปราชญ์หลายท่านและมีอิทธิพลสืบต่อมา ซึ่งยังให้เกิดแนวความคิดที่อาศัยหลักการใช้เหตุผล ในศตวรรษที่ 19 สังคมอุตสาหกรรมเกิดขึ้นจากความรู้ที่ประยุกต์จากวิทยาศาสตร์ธรรมชาติเป็นครั้งแรกซึ่งเป็นชนวนให้มึนนักคิดหลายคนแสดงความเป็นปฏิปักษ์ต่อวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวกับธรรมชาติ เนื่องจากไม่พอใจผลของวิทยาศาสตร์แบบนี้ จึงพยายามพิสูจน์หักล้างข้ออ้างเกี่ยวกับความจริง ในปัจจุบันนี้ แนวความคิดของนักปราชญ์ได้แบ่งออกเป็นสองทาง คือ นักคิดที่สนใจในวิธีการทางวิทยาศาสตร์ และนักคิดที่เชื่อในความสูงส่งของความรู้แนวอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้เกี่ยวกับตัวมนุษย์เอง (จูเลียน ฮักซ์ลีย์ และคณะ, 2549)

การศึกษาพุทธศาสนศึกษาเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงลักษณะจารีตประเพณีนิยมในทวีปเอเชียที่มีมาในสมัยพุทธกาลและหลังพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าทรงมอบพระ 2 อย่างไว้เป็นแนวทางในการศึกษาคือคันถธุระเป็นการศึกษาเล่าเรียนพระพุทธพจน์ (พระไตรปิฎก) และวิปัสสนาธุระเป็นการฝึกปฏิบัติด้านจิตใจ (ธ.อ. (ไทย) 1/7) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535) โดยมีกรอบในการศึกษาเรียกว่าไตรสิกขา 3 (ที.ปา. (ไทย) 11/228/231) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535) อันประกอบด้วยศีลเป็นข้อปฏิบัติด้านความประพฤติ สมาธิเป็นข้อปฏิบัติในด้านจิตใจ และปัญญาเป็นข้อปฏิบัติด้านปัญญา เพื่อดำรงไว้ซึ่งพระปริยัติสัทธรรม (วิ.มหา.อ. (ไทย) 1/264) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535) คือปริยัติสัทธรรมเป็นคำสอนที่จะต้องเล่าเรียน ปฏิบัติสัทธรรมเป็นปฏิบัติที่จะต้องปฏิบัติคือมรรค และปฏิเวธสัทธรรมเป็นผลที่จะพึงได้ด้วยการปฏิบัติคือ มรรค ผล นิพพาน และในเชิงลักษณะของวิชาการของชาวตะวันตกในลักษณะของปรัชญา วิชาการ และนิยาย (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559) ที่เกิดจากการอพยพของชาวเอเชียไปในตะวันตก เกิดจากความสนใจของชาวตะวันตก และการเผยแผ่พระศาสนาของพระธรรมทูต

ในโลกวิชาการปัจจุบัน การวิจัยได้รับการยอมรับนำมาใช้เป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้ความจริงเพื่อสร้างความก้าวหน้า ต่อยอดความรู้ทางวิชาการแต่ละสาขา โดยมีความเชื่อกันว่า

ความรู้ ความจริงที่ได้จากการใช้การวิจัยดำเนินการนั้นจะเป็นสิ่งที่เชื่อถือได้และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วกัน (รัตนะ บัวสนธ์, 2556) มีการตั้งข้อสังเกตว่าพระพุทธศาสนามีลักษณะคล้ายกับวิทยาศาสตร์ เช่น สนใจศึกษาธรรมชาติยึดหลักของเหตุผลและต้องพิสูจน์ แต่หากพิจารณาให้ดีแล้วน่าจะกลับกันมากกว่าว่าวิทยาศาสตร์ มีลักษณะคล้ายกับพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เพราะวิทยาศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เพิ่งเกิดขึ้นในโลกไม่เกินหนึ่งพันปี ในขณะที่พุทธศาสนานั้นเกิดมานานกว่า 2500 ปีแล้ว หลักการของพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์เหมือนกันสอดคล้องกัน และแตกต่างกัน การวิจัยเป็นกระบวนการแสวงหาคำตอบต่อปัญหาด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ ในความหมายเชิงวิชาการเป็นวิธีการที่แสวงหาในลักษณะของการบังคับ โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ ที่ชาร์ลส ดาร์วิน ได้นำเอาวิธีการอนุมานของอริสโตเติลและวิธีการอุปมานของเบคอนมาใช้ร่วมกัน เรียกวิธีการนี้ว่า “อนุมาน - อุปมาน” ซึ่งในปัจจุบันเรียกว่า วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (ไพศาล วรคำ, 2559) โดยคำว่า “วิทยาศาสตร์” หมายถึง ความรู้ที่ได้จากการสังเกตและค้นคว้าจากหลักฐานเชิงประจักษ์แล้วจัดเข้าเป็นระเบียบ หรือวิชาที่ค้นคว้าได้หลักฐานและเหตุผลแล้วจัดเข้าเป็นระเบียบการผสมผสานวิธีการให้เหตุผลเชิงอนุมานและเชิงอุปมานเข้าด้วยกันโดยผ่านกระบวนการที่มีขั้นตอนและเป็นระบบ ทำให้ได้ขั้นตอนทางวิทยาศาสตร์

การวิจัยเป็นกระบวนการแสวงหาสิ่งจะ สำหรับความหมายนี้มีลักษณะอยู่ 2 นัยยะด้วยกันคือ เรื่องจริยธรรมและเรื่องของพุทธวิธี โดยในเชิงของจริยธรรมของการวิจัยนั้น กล่าวคือ การวิจัยเกิดขึ้นเมื่อเราเกิดข้อสงสัยหรือเรื่องที่ซับซ้อนใจ คาใจ ที่เราเรียกว่า “ปัญหาการนำวิจัย” และนักวิจัยต้องแสวงหาคำตอบของปัญหานั้น และจะต้องเป็นคำตอบที่แท้จริงถูกต้องหรือใกล้เคียงความจริงให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เมื่อนักวิจัยจะเป็นผู้แสวงหา “ความจริง” มีคำถามย้อนกลับไ้ว่าตัวผู้วิจัยเป็นผู้มีคุณสมบัติ “สัจจะ” หรือไม่ ไม่ว่าจะเป็นการอ้างอิงการค้นหาข้อมูลและเอกสาร เป็นต้นโดยจะมีวิธีวิทยาการทางการวิจัยเป็นกรอบอยู่ ฉะนั้นผู้วิจัยต้องมีจิตใจที่รักสัจจะ ซึ่งจะเป็นหลักประกันหลักสุดท้ายในเรื่องความถูกต้องของข้อมูลนอกเหนือจากเชิงจริยธรรมแล้ว การวิจัยเป็นกระบวนการแสวงหาสิ่งจะตามพุทธวิธี คือ อริยะสัจ 4 ด้วยวิธีการนี้พระพุทธองค์ทรงใช้เวลา 6 ปีในการแสวงหาความจริง ค้นพบแล้วก็มาแสดงแก่พระปัญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน พระพุทธองค์ทรงเริ่มต้นด้วย ทุกข์ คือตัวปัญหาที่เป็นอยู่มีอยู่ เราจะรู้ทุกข์ได้ก็ต้องรู้สาเหตุของทุกข์นั้นคือสมุทัย จะรู้สาเหตุได้มีอยู่ 2 วิธีคือ 1) ปรัตโยฆะ 2) โยนิโสมนสิการ นิโรธ คือ ความดับทุกข์หรือปัญหา ส่วนมรรค แปลว่า หนทาง หมายถึงข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ หรือปัญหามรรคนี้เป็นทางสายกลางที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา เพราะมีทางปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไปซึ่งประกอบด้วยองค์ 8 ประการ พระพุทธศาสนาเกิดจากผลงานวิจัยที่ยิ่งใหญ่และยอดเยี่ยมที่สุดของมนุษยโลกเท่าที่มนุษย์เคยมีมา มีหลักฐานยืนยันคือ พระไตรปิฎก ที่บรรจุองค์ความรู้เกี่ยวกับความจริง ความถูกต้องดีงาม และสิ่งที่ยังคุณประโยชน์ครบถ้วนทั้งคฤตโลกและคฤตธรรมทั้งที่เป็นลักษณะศิลป์

และที่เป็นลักษณะศาสตร์ ทั้งหมดรวบรวมอยู่ในประมวลคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (สิทธิ บุตรอินทร์ , 2559) มิ่งค์ 9 เรียกว่านวัคคตฤคศาสตร์ ได้รับการบันทึกไว้อย่างละเอียดในพระไตรปิฎก (พระมหาอดิศร ธิรสีโล, 2543)

จะเห็นได้ว่า การวิจัยจะมีวิธีการที่เป็นระบบระเบียบในการแสวงหาความรู้ความจริง โดยทางวิทยาศาสตร์และพุทธศาสตร์ มีวิธีการที่เหมือนกันในกระบวนการแสวงหาความรู้ความจริง แต่เป้าหมายนั้นแตกต่างกัน โดยที่ทางวิทยาศาสตร์ต้องการองค์ความรู้เพื่อนำไปแก้ไขปัญหาในสังคมโลก แต่ทางพระพุทธศาสนาต้องการองค์ความรู้เพื่อความพ้นทุกข์จากโลกนี้ ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า การวิจัยในพระพุทธศาสนาน่าจะมีอยู่และมีปัจจัยที่จะช่วยให้การวิจัยประสบความสำเร็จได้ แต่ยังมีใครศึกษาไว้อย่างชัดเจน ถึงแม้ว่าทั้งสองศาสตร์จะมีวิธีการศึกษาใกล้เคียงกันแต่เป้าหมายในการศึกษาที่แตกต่างกัน แต่ทั้งสองศาสตร์ก็ได้กล่าวถึงเรื่องการวิจัยเช่นเดียวกัน หากนำความรู้จากศาสตร์ทั้งสองมาศึกษาร่วมกันในเชิงบูรณาการย่อมนำมาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ เพื่อเพิ่มเติมให้การศึกษาเกิดความสมบูรณ์ในงานวิจัยฉบับนี้เรียกองค์ความรู้ใหม่ที่จะพบว่า วิถีวิทยาการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยคาดหวังว่า ผลของการวิจัยในครั้งนี้จะช่วยให้ประสบความสำเร็จได้จากการนำจุดเด่นในการวิจัยในพระพุทธศาสนาบูรณาการเพื่อทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจใคร่ศึกษาหาความรู้เชื่อมโยงเข้าสู่การวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิหลังวิถีวิทยาการวิจัยในพุทธศาสนศึกษา
2. เพื่อศึกษาวิถีวิทยาการวิจัยที่พึงประสงค์สำหรับพุทธศาสนศึกษา
3. เพื่อนำเสนอแนวทางวิถีวิทยาการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษาในสังคมปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัยเป็นการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน (Documentary Research) ทั้งในส่วนที่เป็นหลักการ แนวคิด ทฤษฎี

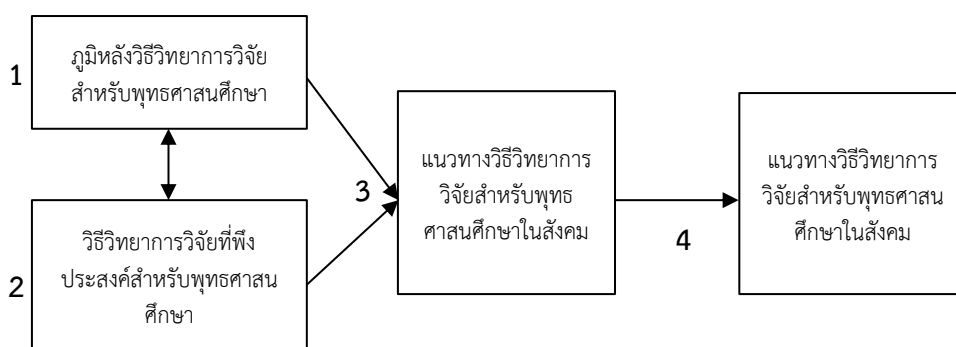
2. วิธีการและขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ ข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ ส่วนที่เป็นคำอธิบายจากเอกสาร หนังสือ และตำราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีวิทยาการวิจัย ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน มกราคม พุทธศักราช 2561 ถึงเดือน ธันวาคม พุทธศักราช 2562 รวมเป็นระยะเวลา 24 เดือน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล โดย 1) การวิเคราะห์เชิงพรรณนา 2) การตีความหมาย และ 3) การสังเคราะห์ เกี่ยวกับวิถีวิทยาการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษาที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก

อรรถกถา วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท เพื่อนำเสนอแนวทางวิธีวิทยาการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษาในสังคมปัจจุบัน

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประเภทการวิจัยเอกสาร ซึ่งผู้วิจัยได้จัดขั้นตอนแห่งการดำเนินการวิจัย โดยศึกษาภูมิหลังวิธีวิทยาการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษาเป็นขั้นตอนที่ 1 ศึกษาวิธีวิทยาการวิจัยที่พึงประสงค์สำหรับพุทธศาสนศึกษาเป็นขั้นตอนที่ 2 และนำขั้นตอนที่ 1 และ 2 มาเป็นฐานในการเสนอแนวทางวิธีวิทยาการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษาในสังคมปัจจุบันในขั้นตอนที่ 3 จึงได้อรรถกถาความรู้เรื่องวิธีวิทยาการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษา ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงกระบวนการในการวิจัย

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ภูมิหลังวิธีวิทยาการวิจัยในพุทธศาสนศึกษา

ความหมายของพุทธศาสนศึกษา (Buddhist Studies) เป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาตามแบบจารีตประเพณีนิยมตามฐานะในทางพระพุทธศาสนา คือ ค้นถุระเป็นการเล่าเรียนพระพุทธพจน์และวิปัสสนาธุระเป็นการฝึกปฏิบัติด้านจิตใจโดยใช้หลักไตรสิกขามาเป็นกรอบในการศึกษา และเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาตามแบบวิชาการโดยใช้วิธีการทางปรัชญาและวิทยาศาสตร์มาศึกษาพระพุทธศาสนา โดยมีลักษณะและเป้าหมายของพุทธศาสนศึกษาเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามแห่งสติปัญญาและคุณธรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์ (อรรถะ) ทั้งในปัจจุบัน ในเบื้องหน้า และสูงสุดของชีวิตคือพระนิพพาน โดยมีเป้าหมายในกระบวนการการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ให้เกิดปัญญาเพื่อนำพามนุษย์ไปสู่อิสรภาพ คือความหลุดพ้นจากทุกข์คือพระนิพพาน และการศึกษาพุทธศาสนศึกษาในทางวิชาการเป็นการศึกษาเชิงประจักษ์ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์โดยการสอบทานกับคัมภีร์ดั้งเดิม

เพราะพระพุทธศาสนามีลักษณะเปลี่ยนไปตามพลวัตรบริบทของสังคมจะต้องมีหลักเกณฑ์ในการพรรณนา การวิเคราะห์ การเปรียบเทียบเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา

การศึกษาพุทธศาสนศึกษา ประกอบด้วย 1) การศึกษาพระพุทธศาสนาของชาวตะวันตกเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงวิชาการที่มีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาจากพระธรรมทูตเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) การศึกษาพระพุทธศาสนาของชาวตะวันออกเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงจารีตประเพณีนิยมโดยเริ่มจากการศึกษาในสมัยพุทธกาลในลักษณะของการฝึกหัดพระภิกษุระหว่างพระอุปฌาย์กับลูกศิษย์โดยมีวัด (วิหาร) เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยโดยมีหลักสูตรคือธรรมา 2 คือคั่นธรรมาเป็นการศึกษาเล่าเรียนพระพุทธพจน์ และวิปัสสนาธรรมาเป็นการศึกษาปฏิบัติขัดเกลากิเลสใจ โดยมีกรอบในการศึกษาคือไตรสิกขา เพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งพระปริยัติสัทธรรม โดยมีกระบวนการเรียนการสอนผ่านการแสดงธรรม การไต่ถามที่ และการอภิปราย และบันทึกเป็นมุขปาฐะท่องจำกันสืบมา และ 3) การศึกษาพุทธศาสนศึกษาเชิงวิชาการในมหาวิทยาลัยเป็นการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเพื่อรับรองการศึกษาของผู้ศึกษาเล่าเรียนในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก เมื่อเรียนจบแล้วจะให้ใบปริญญาในการรับรองภูมิรู้ภูมิธรรม

การสังเคราะห์ระเบียบวิธีวิจัยในการศึกษาพุทธศาสนศึกษาเป็นการศึกษาพุทธศาสนาของนักวิชาการที่ศึกษาพระพุทธศาสนาตามสาขาวิชาต่าง ๆ ที่ปรากฏในศาสตร์ปัจจุบัน ประกอบด้วย 1) ระเบียบวิธีวิทยาการศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงจารีตประเพณีเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ความจริงอันเป็นวิถีการเข้าถึงความรู้ความจริงในทางพระพุทธศาสนาเป็นไปตามกระบวนการของอริยสัจ ซึ่งวิธีการใช้ในการศึกษามีมูลเหตุการแต่งคัมภีร์ที่จะต้องอธิบาย (ปัญหาการวิจัย) โครงสร้างของคัมภีร์เป็นไปตามแบบอรรถกถาลักษณะการแต่งคัมภีร์เป็นไปตามอรรถกถาโบราณท่านจัดลำดับความสำคัญของหลักฐานไว้ได้แก่ สุตร, สุตตานุโลม, อัจฉริยวาท และอัตโนมติ และมีวิธีการนำเสนอเนื้อหาแบบเทศนาโวหาร แบบถามตอบแบบต่อเนื่องไปตามลำดับของเนื้อหาคือมาติกา (หัวข้อ) มีการยกพระไตรปิฎกมาอธิบาย และเสริมความด้วยฎีกาและอนุฎีกา และมีการยกตัวอย่างประกอบให้ชัดเจน 2) ระเบียบวิธีวิทยาการศึกษาพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในมหาวิทยาลัยมี 3 รูปแบบ ประกอบด้วย รูปแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ รูปแบบทางปรัชญา และรูปแบบทางปรัชญาศาสนา ระเบียบวิธีวิทยาการศึกษาพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในมหาวิทยาลัยจะใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ในการศึกษาพุทธศาสนศึกษาโดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และการวิจัยเชิงบูรณาการระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่ และ 3) การสังเคราะห์ระเบียบวิธีวิจัยในการศึกษาพุทธศาสนศึกษาเป็นการสังเคราะห์ดุลยนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ และรายงานการวิจัยระหว่างปีพุทธศักราช 2533 - 2560 ทั้งในประเทศและต่างประเทศในสาขาวิชาพระพุทธศาสนาและพุทธศาสนศึกษา จำนวน 150 เรื่องที่ศึกษาพระพุทธศาสนาหรือพุทธศาสนศึกษา ในการศึกษาจะใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาในลักษณะของการศึกษา

การวิเคราะห์ การศึกษาเชิงวิเคราะห์จากเอกสารสิ่งพิมพ์มีหนังสือ งานวิจัย เป็นต้น โดยมีผู้วิจัยเป็นเครื่องมือและลงพื้นที่สัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์พรรณนา การตีความ การสังเคราะห์ และการวิเคราะห์เนื้อหา มีการนำเสนอข้อมูลประกอบด้วยส่วนนำ ส่วนเนื้อหา และส่วนอ้างอิงไปตามรูปแบบของมหาวิทยาลัยหรือสถาบันนั้น ๆ

2. วิธีวิทยาการวิจัยที่พึงประสงค์สำหรับพุทธศาสนศึกษา

วิธีวิทยาการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษาตามแนวคิดและทฤษฎีตะวันตกมีพื้นฐานทางปรัชญาตามแนวคิดและทฤษฎีตะวันตกเป็นวิธีวิทยาการแสวงหาความรู้ความจริงหรือคำตอบ คำอธิบายให้แก่คำถามเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยมีพื้นฐานทางปรัชญาคือ อภิปรัชญาต้องการคำตอบที่เป็นความรู้ว่าความจริงคืออะไรอันเป็นความจริงสากลของสรรพสิ่ง ญาณวิทยาต้องมุ่งหาความสัมพันธ์ระหว่างความจริงกับความรู้ และมีวิธีวิทยาการเป็นการบอกให้รู้ว่าผู้แสวงหาความรู้ความจริงใช้วิธีวิทยาการใดเป็นเครื่องมือเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือจึงเกิดวิทยาการวิจัยในการแสวงหาความรู้ความจริง ซึ่งความหมายของการวิจัยเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ความจริงอย่างเป็นระบบ และมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนภายใต้ขอบเขตอันเป็นเงื่อนไขที่กำหนดไว้ โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ความจริง โดยมี 3 วิทยาการวิจัย คือ 1) วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพมีพื้นฐานทางอภิปรัชญาประกอบด้วยปรากฏการณ์นิยม ปฏิสัมพันธ์ทางสัญลักษณ์ และวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานของความเชื่อว่าอะไรคือความจริง และความจริงนั้นจะต้องผ่านปราชญ์สัมผัสเรียกว่าประจักษ์นิยมอันเป็นความเชื่อของญาณวิทยา โดยมีกระบวนการในการแสวงหาความรู้ความจริงโดยใช้หลักการของอุปนัยเมื่อมีข้อสงสัยเพื่อที่จะไปหาคำตอบในปรากฏการณ์ ด้วยการเข้าไปสังเกตเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ สร้างข้อสรุปอุปนัยและรายงานผลเป็นความรู้เชิงพื้นที่เรียกว่าทฤษฎีพื้นที่ โดยมีเทคนิควิธีการที่นำไปใช้ในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การศึกษารายกรณี การศึกษาพหุกรณี การศึกษาพหุสถานที่ การศึกษาเอกสาร การศึกษาประวัติชีวิต การสนทนากลุ่ม และการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 2) วิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณมีพื้นฐานทางอภิปรัชญาประกอบด้วยสสารนิยมและปฏิฐานนิยมเป็นพื้นฐานของความเชื่อว่าอะไรคือความจริง และการเข้าถึงจริงผ่านปราชญ์สัมผัสเรียกว่าประจักษ์นิยมอันเป็นความเชื่อทางญาณวิทยา โดยมีกระบวนการในการแสวงหาความรู้ความจริงโดยใช้หลักการนิรนัยเมื่อมีข้อสงสัยเพื่อที่จะไปหาคำตอบจากชุดของความรู้ที่อธิบายน้อยทั่วไปเรียกว่าทฤษฎี โดยการนิรนัยไปเป็นสมมติฐานการวิจัย สร้างเครื่องมือไปเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ค่าทางสถิติเพื่อตอบสมมติฐานการวิจัย และสรุปผลการวิจัยโดยใช้เทคนิควิธีการทดลอง และไม่ใช้การทดลองแต่เป็นการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล และ 3) วิธีวิทยาการวิจัยเชิงผสมผสานวิธีอาศัยพื้นฐานทางปรัชญาของวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพและวิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณ โดยลักษณะของกระบวนการดำเนินงานศึกษาหาคำตอบจะเริ่มจากวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ และตามด้วยวิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณ หรือจะทำพร้อมกันก็ได้

วิธีวิทยาการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษาตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ซึ่งความหมายของการวิจัยในทางพระพุทธศาสนาใช้คำศัพท์ว่า วิจัย ซึ่งรูปศัพท์แยกวิเคราะห์ ได้ว่า วิ+จิ+ณ = วิจัย แปลว่า เลือกเฟ้น ความค้นหา พิจารณา ในภาษาบาลีโรมันว่า Vicayo แปลว่า Research Investigation ในภาษาสันสกฤตใช้คำว่า Vicaya ในคัมภีร์อริยวินัยได้กล่าวถึงศัพท์การคัด การเลือก การวิจัย การค้นคว้าไว้ 2 ศัพท์ คือ วิจัย และ มคคณา โดยมีแนวคิดเรื่องวิธีวิทยาการวิจัยในทางคัมภีร์พระพุทธศาสนา โดยที่การวิจัยในทางพระพุทธศาสนาใช้คำว่า วิจัย แปลว่าการเลือกเฟ้น การค้นหา การพิจารณา ซึ่งการวิจัยเป็น ไวยากรณ์ของปัญญาเรียกว่า ธัมมวิจัย เป็นการเลือกเฟ้นธรรม การคัดเลือกธรรม โดยมีหลักฐานปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกที่บันทึกพระสัทธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นหลักการในการศึกษาเพื่อแก้ปัญหา (ทุกข์) ในระดับชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยที่กระบวนการวิจัยคือ หลักอริยสัจ 4 เป็นกระบวนการวิธีวิทยาการวิจัยตามแนวทางพระพุทธศาสนาในการแสวงหาความรู้ความจริงอันเปรียบได้กับกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

แนวทางการศึกษาวิธีวิทยาการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษา โดยมีแนวทางในการศึกษาพระพุทธพจน์อันเป็นแนวทางของวิธีวิทยาการวิจัยในทางพระพุทธศาสนาตามหลักของพระสารีบุตรอันมีหลักปฏิสัมภิทามรรค มหานิเทศและจุฬานิเทศ และตามหลักของพระมหาจกัจฉายณะอันมีหลักเนตติปริกคณในศึกษาอธิบาย พรรณนา ตีความพระพุทธพจน์ ซึ่งวิธีการศึกษาพุทธศาสนศึกษาในทางพระพุทธศาสนาได้จากรูปแบบการเขียนในพระไตรปิฎก อรรถกถา และปกรณ์วิเสส และรูปแบบวิธีวิทยาการวิจัยที่พึงประสงค์สำหรับพุทธศาสนศึกษามี 3 แนวคิดประกอบด้วย แนวคิดปฏิฐานนิยมเป็นการอธิบายแบบวิทยาศาสตร์ แนวคิดสังคมนิยมเป็นวิธีการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลระบุดึงกลไกของความจริงที่มีอยู่ และแนวคิดการตีความเป็นกระบวนการค้นหาความหมายด้วยมีตัวบท (คัมภีร์) ผู้สื่อความ ผู้อ่านและบริบททางสังคม ฉะนั้นวิธีวิทยาการวิจัยที่พึงประสงค์สำหรับพุทธศาสนศึกษาต้องใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ และมาบูรณาการวิธีวิทยาการวิจัยตามแนวทางพระพุทธศาสนา คือ อริยสัจในการแสวงหาความรู้ความจริง

3. แนวทางวิธีวิทยาการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษาในสังคมปัจจุบัน

พุทธวิธีการวิจัยหรือวิธีวิทยาการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษาเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ความจริงของพระพุทธเจ้าอันเป็นวิธีการเข้าถึงความรู้ความจริงในทางพระพุทธศาสนา โดยมีพื้นฐานทางปรัชญามาจากเหตุผลนิยม ปรากฏการณ์นิยม ประจักษ์นิยม และสังคมนิยม โดยมีวิธีวิทยาการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษาในสังคมปัจจุบันโดยมีกระบวนการ 2 ระยะ คือ

1. การคิดหัวข้อเป็นระยะที่ 1 ในกระบวนการวิจัยโดยเริ่มจากทุกข์ (ผล) เป็นขั้นกำหนดปัญหาคืออะไร อยู่ที่ไหน และมีขอบเขตแค่ไหนอันเป็นผลที่ผู้วิจัยอยากรู้คำตอบ และหาสาเหตุของปัญหาด้วยสมุทัย (เหตุ) เป็นขั้นสืบสาวสาเหตุของปัญหาโดยใช้วิธีการของปรัโตโม

สะและวิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการในการคิดวิเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล และสร้างข้อสรุป
อุปนัยเป็นผลการศึกษาในระยะที่ 1 เรียกว่าทฤษฎี (ทฤษฎี)

2. การอธิบายการแก้ปัญหาเป็นระยะที่ 2 ในกระบวนการวิจัยโดยเริ่มจากนิโรธ (ผล)
เป็นขั้นแก่นิโรธหรือการตั้งสมมติฐานที่นิรนัยมาจากทฤษฎี (ทฤษฎี) ในระยะที่ 1 ให้เห็น
กระบวนการแก้ปัญหาที่เป็นไปได้อันเป็นผลที่ผู้วิจัยอยากรู้คำตอบ และหาสาเหตุของการ
แก้ปัญหาด้วยมรรค (เหตุ) เป็นขั้นหาเหตุแนวทางแก้ปัญหาเป็นกระบวนการแสวงหาข้อพิสูจน์
การตรวจสอบ และนำไปสู่การแก้ปัญหา โดยมีวิธีการเริ่มจากสัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ)
ที่ได้มาจากทฤษฎี (ทฤษฎี) ในระยะที่ 1 และต่อมาด้วยสัมมาสังกัปปะ อันเป็นส่วนของปัญญาใน
ไตรสิกขา สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ อันเป็นส่วนของศีลในไตรสิกขา
สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ อันเป็นส่วนของสมาธิในไตรสิกขา ซึ่งมรรคนั้นเมื่อสรุปย่อ
ก็คือหลักไตรสิกขาเป็นการศึกษาในทางพระพุทธศาสนา และสัมมาทิฐิมีปัจจัยมาจากปรโตโฆ
สะและโยนิโสมนสิการ

รูปแบบการเขียนรายงานผลการวิจัยนั้นมีรูปแบบการเขียนในพระไตรปิฎก อรรถกถา
และปกรณ์วิเสส ประกอบด้วย 1) พระวินัยปิฎกเป็นรูปแบบการเขียนเกี่ยวกับกฎระเบียบ
ข้อห้าม และข้อบังคับอัน 2) พระสุตตันตปิฎกเป็นรูปแบบการเขียนเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องราว
เหตุการณ์อันเป็นความประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับการดำรงชีวิตและธรรมชาติกล่าวคือ ธรรมะ
มีรูปแบบในการเขียน 3) พระอภิธรรมปิฎกเป็นรูปแบบการเขียนเกี่ยวกับการศึกษาหัวข้อธรรม
ล้วน ๆ หรือทฤษฎี (ทฤษฎี) ม 4) อรรถกถาเป็นรูปแบบการเขียนเกี่ยวกับการศึกษาพระพุทธ
พจน์ที่ได้กล่าวไว้ในพระไตรปิฎกด้วยการอธิบายความ การพรรณนาความ และการแปลความ
หรือตีความหมายเป็นการช่วยอธิบายขยายความจากรูปแบบพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก
และพระอภิธรรมปิฎก และ 5) ปกรณ์วิเสสเป็นรูปแบบการเขียนเกี่ยวกับการศึกษาพระพุทธ
พจน์โดยการอธิบายความ การพรรณนาความ การสรุปความ และการวิเคราะห์หลักธรรมในทาง
พระพุทธศาสนาตามรูปแบบของพระสารีบุตร และตามรูปแบบของพระมหากัจจายนะ

ผู้วิจัยขอเสนอรูปแบบการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษาเชิงพุทธใหม่ ไว้ 3 รูปแบบ
รูปแบบการวิจัยเชิงจารีตนิยม รูปแบบการวิจัยเชิงประยุกต์ และรูปแบบการวิจัยเชิงบูรณาการ
คือ 1) รูปแบบการวิจัยเชิงจารีตนิยม มีแนวคิดทางปรัชญาเป็นเหตุผลนิยม ปราภฏการณนิยม
ประจักษ์นิยม และสัจนิยม มีวิธีวิทยาเป็นวิธีการทางอริยสัจ ใช้วิธีการอุปนัยในการแสวงหา
ความรู้ นักวิจัยมุ่งสร้างความคิด (ทฤษฎี) จากปรโตโฆสะและโยนิโสมนสิการ ใช้วิธีการนิรนัยใน
การแสวงหาความรู้ นักวิจัยมุ่งเน้นหาข้อมูลมายืนยันสมมติฐาน (นิโรธ) ใช้รูปแบบอริยสัจ
มีกระบวนการของอริยสัจ 4 เป็นกระบวนการวิจัยในการดำเนินงาน 2 ระยะคือ ระยะที่ 1 เป็น
กระบวนการค้นหาปัญหา (กระบวนการเกิด) และระยะที่ 2 เป็นกระบวนการแก้ปัญหา
(กระบวนการดับ) และมีการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการค้นหาคำอธิบายที่เป็นแก่นเรื่องและ
ลักษณะภาพรวมของปรากฏการณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ศึกษา 2) รูปแบบการ

วิจัยเชิงประยุกต์ มีแนวคิดทางปรัชญาเป็นปรากฏการณ์นิยม ปฏิสัมพันธ์ทางสัญลักษณ์ วัฒนธรรม และประจักษ์นิยม(เชิงคุณภาพ) สสารนิยม ปฏิฐานนิยม และประจักษ์นิยม (เชิงปริมาณ) มีวิธีวิทยาเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ใช้วิธีการอุปนัยในการแสวงหาความรู้ นักวิจัยมุ่งสร้างสมมติฐานใหม่และทฤษฎีจากพื้นที่ในขณะทำการเก็บ รวบรวมข้อมูลภาคสนาม (เชิงคุณภาพ) ใช้วิธีการนิรนัยแสวงหาความรู้ นักวิจัยมุ่งทดสอบสมมติฐานหรือทฤษฎี (เชิงปริมาณ) มี 3 รูปแบบ ประกอบด้วย เชิงคุณภาพ เชิงปริมาณ และผสมผสาน ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย ปัญหาการวิจัย การตั้งสมมติฐาน การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลการวิจัย และมีการวิเคราะห์ข้อมูลการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อค้นหาองค์ความรู้ แก่นเรื่องและลักษณะภาพรวมของปรากฏการณ์ (เชิงคุณภาพ) การวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อมุ่งหาความสัมพันธ์เชิงสถิติระหว่างตัวแปร (เชิงปริมาณ) และ 3) รูปแบบการวิจัยเชิงบูรณาการ มีแนวคิดทางปรัชญาเป็นการบูรณาการของรูปแบบการวิจัยเชิงจารีตนิยม และรูปแบบการวิจัยเชิงประยุกต์ มีวิธีวิทยาที่เป็นการบูรณาการกันระหว่างอริยสัจและกระบวนการวิทยาศาสตร์ใช้ทั้งวิธีการอุปนัยและนิรนัย มีรูปแบบการวิจัยจะกระทำได้ 2 วิธีคือ 1) ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงจารีตนิยมเป็นหลักและเสริมเติมเต็มด้วยรูปแบบการวิจัยเชิงประยุกต์ 2) ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงประยุกต์เป็นหลักและเสริมเติมเต็มด้วยรูปแบบการวิจัยเชิงจารีตนิยม เป็นการบูรณาการระหว่างกระบวนการของอริยสัจ 2 ระยะและ 5 ขั้นตอนของกระบวนการวิทยาศาสตร์ และการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการค้นหาคำอธิบายการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อค้นหาองค์ความรู้ที่เป็นแก่นเรื่องและลักษณะภาพรวมของปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ศึกษา การวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อมุ่งหาความสัมพันธ์เชิงสถิติระหว่างตัวแปร

อภิปรายผล

ภูมิหลังวิธีวิทยาการวิจัยในพุทธศาสนศึกษาเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาตามแบบจารีตประเพณีนิยมและตามแบบวิชาการ ทั้งนี้เป็นเพราะเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงวิชาการ ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานของ Donald K. Swearer and Somporn Promta ที่ได้อธิบายว่า พุทธศาสนศึกษา เป็นสาขาหนึ่งของศาสนศึกษาเป็นการศึกษาศาสนาพุทธในเชิงวิชาการตามแนวคิดตะวันตกมีลักษณะและเป้าหมาย 3 ประการ คือ 1) การศึกษาพุทธศาสนศึกษาในลักษณะเชิงประจักษ์, ตามวัตถุประสงค์, วิฤติ, วิทยาศาสตร์, ภาษา, แบบดั้งเดิม และประวัติศาสตร์ 2) การศึกษาพุทธศาสนศึกษาในลักษณะสอบคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และประเพณี และ 3) การศึกษาพุทธศาสนศึกษาในลักษณะพลวัต, วิธีการผสมผสาน, ตามบริบท, กฎเกณฑ์, การพรรณนา, การวิเคราะห์, และการเปรียบเทียบ (Donald K. et al, 2000) และพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ที่ได้อธิบายว่า เป็นการศึกษาเชิงจารีตนิยมตามแนวคิดตะวันออกมีลักษณะและเป้าหมายของพุทธศาสนศึกษาเป็นการศึกษา

พระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดประโยชน์ 3 ประการ 1) ทิณฐัมมิกัตถ์ ประโยชน์หรือเป้าหมายในปัจจุบัน 2) สัมปรายิกัตถ์ ประโยชน์ในเบื้อง 3) ปรมัตถ์ ประโยชน์สูงสุดของชีวิต (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2541)

วิธีวิทยาการวิจัยที่พึงประสงค์สำหรับพุทธศาสนศึกษา ตามแนวคิดและทฤษฎีตะวันตกใช้ 3 วิธีวิทยาการวิจัยคือ การวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยผสมวิธีตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาใช้กระบวนการของอริยสัจ ทั้งนี้เป็นเพราะ วิธีวิทยาการวิจัยที่พึงประสงค์สำหรับพุทธศาสนศึกษาตามแนวคิดและทฤษฎีตะวันตกเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงวิชาการโดยใช้กระบวนการตามหลักวิทยาศาสตร์ ส่วนตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเป็นการศึกษาในเชิงจารีตนิยม ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ที่ได้อธิบายว่ากระบวนการวิจัยในทางพระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีคิดแบบอริยสัจ หรือวิธีคิดแบบแก้ปัญหาโดยวิธีคิดแบบ(แสง)อริยสัจ แยกการสืบสาเหตุเป็นขั้นหนึ่งและจัดขั้นทั้งหมดเป็น 2 ระดับ ประกอบด้วย กระบวนการธรรม (ตามสภาวะ) เป็นขั้นของการที่จะเข้าถึงด้วยความรู้ คือคิดและรู้ให้ตรงความจริง ที่เป็นอย่งนั้นอยู่แล้ว ประกอบด้วย 3 ขั้น คือ 1) ขั้นกำหนดทุกข์ (ทุกข์อริยสัจ) ให้รู้ว่าทุกข์หรือปัญหาคืออะไร อยู่ที่ไหน มีขอบเขตแค่ไหน เรียกว่า ขั้นกำหนดปัญหา 2) ขั้นสืบสาวสมุทัย (สมุทัยอริยสัจ) ห้ยังสาเหตุของทุกข์หรือปัญหานั้น เรียกว่า ไม่แยกต่างหาก และ 3) ขั้นแก้นิโรธ (นิโรธอริยสัจ) ให้เห็นกระบวนการที่แสดงว่าการดับทุกข์แก้ปัญหาเป็นไปได้ และอย่างไร เรียกว่า ขั้นตั้งสมมติฐาน และกระบวนการวิธี (ของมนุษย์) เป็นขั้นที่จะต้องลงมือปฏิบัติ คือขั้นเพ้นหามรรค แยกย่อยออกได้เป็น 3 ขั้น คือ เสนาเป็นการแสวงหาข้อพิสูจน์/ทดลองเรียกว่า ขั้นทดลองและเก็บข้อมูล วิมังสาเป็นการตรวจสอบ ร่อน เลือกเก็บข้อที่ถูกต้องใช้ได้จริง เรียกว่า ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล และอนุโพท กั้นข้อที่ผิดออก จับหรือเพ้นได้มรรคแท้ ซึ่งนำไปสู่ผลคือการแก้ปัญหาได้ เรียกว่า ขั้นสรุปผล (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2556)

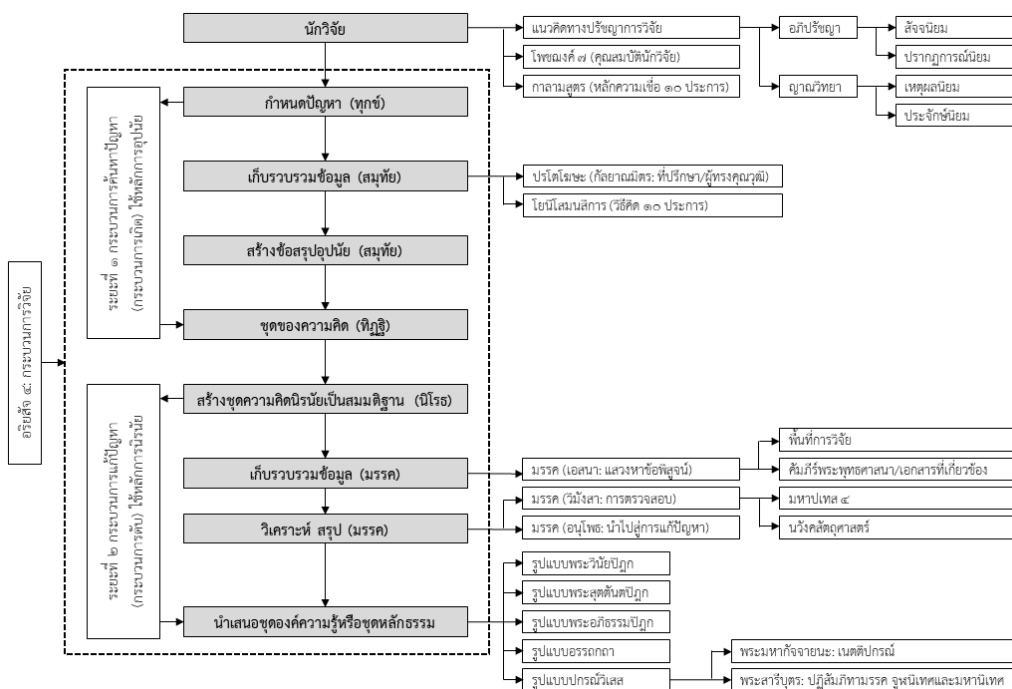
แนวทางวิธีวิทยาการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษาในสังคมปัจจุบันกระบวนการของอริยสัจเป็นกระบวนการวิจัย ดำเนินการวิจัยใน 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 กระบวนการค้นหาปัญหาเป็นการคิดหัวข้อการวิจัยโดยใช้หลักการอุปนัยในการกำหนดปัญหา (ทุกข์) และสืบสาวปัญหา (สมุทัย) แล้วสรุปเป็นอุปนัย และระยะที่ 2 กระบวนการแก้ปัญหาใช้หลักการนิรนัยจากระยะที่ 1 ออกมาเป็นสมมติฐาน (นิโรธ) แล้วไปเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการแสวงหาข้อพิสูจน์ตรวจสอบและนำมาวิเคราะห์ (มรรค) ทั้งนี้เป็นเพราะกระบวนการเข้าสู่ความรู้ความจริงตามหลักอริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมสำคัญที่ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนา เนื้อความทั้งหมด ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ความรู้เห็นตามเป็นจริงของเราในอริยสัจ 4 เหล่านี้ 3 รอบ 12 อาการอย่างนี้ หมดจดดีแล้ว เมื่อนั้น เราจึงยืนยันได้ว่า เป็นผู้ตรัสรู้สมมาสมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก กับทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ญาณทัสสนะเกิดขึ้น

แก่เราว่า “ความหลุดพ้นของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ ภพใหม่ไม่มีอีก” (วิม. (ไทย) 4/16/24) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535) โดยมีรูปแบบการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษาเชิงพุทธใหม่ ไว้ 3 รูปแบบ คือ รูปแบบการวิจัยเชิงจารีตนิยม รูปแบบการวิจัยเชิงประยุกต์ และรูปแบบการวิจัยเชิงบูรณาการ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิธีวิทยาการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษา ภูมิหลังวิธีวิทยาการวิจัยในพุทธศาสนศึกษาเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาตามแบบจารีตประเพณีนิยม และตามแบบวิชาการ และในมหาวิทยาลัยเป็นการศึกษาเพื่อรับรองคุณวุฒิการศึกษา การสังเคราะห์วิธีวิทยาการวิจัยในพุทธศาสนศึกษาโดยมากจะใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีวิทยาการวิจัยที่พึงประสงค์สำหรับพุทธศาสนศึกษาตามแนวคิดและทฤษฎีตะวันตกใช้ 3 วิธีวิทยาการวิจัยคือ การวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยผสมวิธี ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาใช้กระบวนการของอริยสัจ และแนวทางวิทยาการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษาในสังคมปัจจุบัน โดยมีกระบวนการของอริยสัจเป็นกระบวนการวิจัย ดำเนินการวิจัยใน 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 กระบวนการค้นหาปัญหาเป็นการคิดหัวข้อการวิจัยโดยใช้หลักการอุปนัย ในการกำหนดปัญหา (ทุกข์) และสืบสาวปัญหา (สมุทัย) แล้วสรุปเป็นอุปนัย และระยะที่ 2 กระบวนการแก้ปัญหาใช้หลักการนิรนัยจากระยะที่ 1 ออกมาเป็นสมมติฐาน (นิโรธ) แล้วไปเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการแสวงหาข้อพิสูจน์ ตรวจสอบและนำมาวิเคราะห์ (มรรค) และนำไปสู่การแก้ปัญหา สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ ประกอบด้วย (1) ด้านนักวิจัยเป็นการกล่าวถึงความเชื่อในการดำเนินการวิจัย และคุณสมบัติ ประกอบด้วย แนวคิดทางปรัชญาการวิจัย คุณสมบัติ นักวิจัยเรียกว่าโพชฌงค์ และกาลามสูตรเป็นหลักความเชื่อของนักวิจัย และ (2) ด้านกระบวนการวิจัยเป็นวิธีการดำเนินการวิจัยใน 2 ระยะ ประกอบด้วยระยะที่ 1 กระบวนการค้นหาปัญหา (กระบวนการเกิด) ใช้หลักการอุปนัย และระยะที่ 2 กระบวนการแก้ปัญหา (กระบวนการดับ) ใช้หลักการนิรนัย สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

ภาพที่ 2 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิธีวิทยาการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษา

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ภูมิหลังวิธีวิทยาการวิจัยในพุทธศาสนศึกษาเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาตามแบบจารีตประเพณีนิยมและตามแบบวิชาการ เป็นการศึกษาเพื่อความเจริญงอกงามแห่งสติปัญญา โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนามนุษย์ให้เกิดปัญญาเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์คือพระนิพพาน การศึกษาพุทธศาสนศึกษาในตะวันตกเป็นการศึกษาเชิงวิชาการ ขณะที่ในตะวันออกเป็นการศึกษาเชิงจารีตประเพณีนิยม และในมหาวิทยาลัยเป็นการศึกษาเพื่อรับรองคุณวุฒิ การศึกษา การสังเคราะห์วิธีวิทยาการวิจัยในพุทธศาสนศึกษาโดยมากจะใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีวิทยาการวิจัยที่พึงประสงค์สำหรับพุทธศาสนศึกษาตามแนวคิดและทฤษฎีตะวันตกใช้ 3 วิธีวิทยาการวิจัยคือ การวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยผสมผสานวิธี ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาใช้กระบวนการของอริยสัจ โดยมีแนวทางการศึกษาตามหลักของพระสารีบุตรคือ ปฏิสัมภีทามรรค มหานันทะและจุฬนันทะ และของพระมหาภิกษุจาณนะคือเนตติปกรณ์ โดยมีแนวทางในการศึกษาคือพระไตรปิฎก อรรถกถา และปกรณ์วิเสส และแนวทางวิทยาการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษาในสังคมปัจจุบันมีพื้นฐานทางปรัชญาเหตุผลนิยม ปรากฏการณ์นิยม ประจักษ์นิยม และสังขนิยม โดยมีกระบวนการของอริยสัจเป็น

กระบวนการวิจัย ดำเนินการวิจัยใน 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 กระบวนการค้นหาปัญหาเป็นการคิดหัวข้อการวิจัยโดยใช้หลักการอุปนัยในการกำหนดปัญหา (ทุกข์) และสืบสาวปัญหา (สมุทัย) แล้วสรุปเป็นอุปนัย และระยะที่ 2 กระบวนการแก้ปัญหาก็ใช้หลักการนิรนัยจากระยะที่ 1 ออกมาเป็นสมมติฐาน (นิโรธ) แล้วไปเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการแสวงหาข้อพิสูจน์ ตรวจสอบ และนำมาวิเคราะห์ (มรรค) และนำไปสู่การแก้ปัญหาโดยมีรูปแบบการเขียนรายงานผลการวิจัย 5 รูปแบบ คือ 1) พระวินัยปิฎกเกี่ยวกับกฎระเบียบ ข้อห้ามและข้อบังคับ 2) พระสุตตันตปิฎกเกี่ยวกับเรื่องราวเหตุการณ์ 3) พระอภิธรรมปิฎกเกี่ยวกับหลักธรรมล้วน ๆ หรือทฤษฎี 4) อรรถกถาเกี่ยวกับการขยายความตามรูปแบบที่ 1-3 และ 5) ปกรณ์วิเสสเกี่ยวกับการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยการอธิบายความ การพรรณนาความ การสรุปความ และการวิเคราะห์หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา และผู้วิจัยขอนำเสนอรูปแบบการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษาเชิงพุทธใหม่ ไว้ 3 รูปแบบ คือ รูปแบบการวิจัยเชิงจารีตนิยม รูปแบบการวิจัยเชิงประยุกต์ และรูปแบบการวิจัยเชิงบูรณาการ

ประเด็นที่นำไปศึกษาค้นคว้าวิจัยต่อไป เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ละเอียดและเป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น ประกอบด้วย 1) วิเคราะห์หลักสูตรพระปริยัติธรรมในปัจจุบันมีวิธีวิทยาการวิจัยเป็นเช่นไร 2) แนวทางการพัฒนาวิธีวิทยาการวิจัยสำหรับพุทธศาสนศึกษาในมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา และ 3) การเปรียบเทียบวิธีวิทยาการวิจัยทางพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ในการศึกษาพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2559). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จูเลียน อักซ์ลีย์ และคณะ. (2549). *วิวัฒนาการแห่งความคิด: ภาคนมนุษย์และมนุษยชาติ แปลโดย จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จูเลียน อักซ์ลีย์ และคณะ. (2549). *วิวัฒนาการแห่งความคิด: ภาคนมนุษย์และโลก. แปลโดย จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณรงค์ โพธิ์พลกษานันท์. (2557). *ระเบียบวิธีวิจัย หลักการ แนวคิด และเทคนิคการเขียนรายงานการวิจัย*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2541). *พุทธธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2556). *โยนิโสมนสิการ วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 24). กรุงเทพมหานคร: ปัญญาประดิษฐ์ฐาน.
- พระมหาอดิศร ถิรสีโล. (2543). *ประวัติคัมภีร์บาลี*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย.
- ไพศาล วรคำ. (2559). *การวิจัยทางการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). มหาสารคาม: ตักสิลาการพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัตน์ บัวสนธ์. (2556). *ปรัชญาวิจัย*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิทธิ บุตรอินทร์ . (2559). *ปรัชญานิพนธ์*. กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์.
- Donald K. et al. (2000). *The State of Buddhist Studies in The World 1972-1997*. Bangkok: Center for Buddhist Studies Chulalongkorn University Bangkok.